

İçindekiler

- Ayakkabıdaki Taş • 7
- Yorumcunun Umutsuzluğu • 9
- Şiir ya da Dilin Olanaksız Yanı • 10
- Peki ya Güzel? • 13
- Güzellik, Aşk, Şiir vesaire • 16
- Heyecana, yani İsyana Övgü • 19
- Şiirin Rahatsız Ediciliği Üzerine • 20
- Tüm Sanatların Sebebi Şiirdir • 23
- Sahtekârlık Üzerine Bir Parantez • 25
- Şiirin Yoksulluğu Zenginliğidir • 27
- Neşe Üzerine • 29
- Yaşamın Bir Başka Biçimi • 31
- Dünyada Şairane Yaşamak • 34
- Olasılığın Meskeni: Dünyayı Şairane
Düşünmek Üzerine • 39
- Gerçeklikten Daha Büyük Bir Gerçeklik Üzerine • 42
- Empati Üzerine ya da Dünyanın Dostluğunda • 45
- Endişeye Kısa Övgü • 47
- Biz'in Şiiri ya da Toplumsal İlke Olarak Şiir • 50
- Gerçeği Gizleme Üzerine • 53

Peki ya Őir? •	55
Őir Dili Nasıl Kurtarır •	56
Sözde-Dil ve Panzehir Olarak Őir Üzerine •	59
Őir Okuyanın Vicdani Retçi Olduğunu Gördüğümüz Yer •	64
Dünyayı Őir Okur Gibi Okumak •	69
Őiirsiz Yapamayız •	72
Kaynaklar ve Okumaya Çađrı •	75
Dizin •	83

Şiiri öveceğim, evet. Hiçbir kısıtlama olmaksızın. Tereddüt etmeden. Çünkü doğrusu şiir ödün verilecek yer değil. Güçlü bir sesle, gerekirse yüksek bir sesle yapacağım bunu. Çünkü şairlere ara sıra saygı gösterilse de, ki bu genelde onlara karşı takınılan ukala ve kayıtsız tavırları affettirmek içindir, biz artık onların dünya işleriyle hiç ilgisi olmayan, kendi, tuhaf, küçük, özel etkinliklerine itelenmelerine daha fazla izin veremeyiz, değil mi! Herkes adına şiire övgü düzmek istiyorum, anlıyor musunuz, varoluşun bir güzelliği, bir süsü olarak ya da bilmem hangi daha üst düzey bir ayrıcalığın paylaşımı olarak değil, hayati bir gereklilik olarak.

Ama okuyucuyu sürükleyeceğim bu serüvende daha da ileri gitmek istiyorsak (Montaigne gibi “atlamalı ve zıplamalı şairane ritmi”¹ severim ben), önce bir yanlışlığı düzeltelim. Yürüyüşe çıkan kişi, ayakkabısında bir taşla yürüyemez.

AYAKKABIDAKİ TAŞ

Şiir genelde olmadığı şey adına, hatta olmayı kabul etmediği şey adına övülür. Bu kolayca açıklanabilen tuhaf bir

çelişki: Şiir, onunla ilgili bizim sahip olduğumuz fikir adına övülür, bu fikir de çoğumuz için tesadüfen karşılaştığımız ve bize örnek olarak sunulmuş birkaç şiire duyduğumuz güvenle oluşmuştur. Hani şu Dover'a gidip de orada kızıl saçlı bir kadın görünce, bütün İngiliz kadınlarının kızıl saçlı oldukları sonucuna varan kişinin hikâyesi gibi. O halde, sıradan bir ölümlünün şiir hakkındaki görüşü, yakından görmediği için, ister istemez indirgeyici, basitleştirici ve çoğu zaman yüzeyseldir, bunu anlıyoruz. Bu yüzden ona kıyamayız elbette, yaygın görüş olgusu sözünü ettiği şey hakkında kısmi ve sınırlı bir bakış açısı üzerine kuruludur ve tüm alanları etkiler. Bununla birlikte, şiir hakkındaki yaygın görüşe gelince, ilginç olan o öylesine eski, öylesine sebatkâr, öylesine tutarlı ve öylesine muteberdir ki kolektif bilinçaltında ve imgelemde geri dönüşü olmayan bir hakikat biçiminde kurulmuştur.

Ne söyler yaygın görüş? Bilirsiniz. Öncelikle uyak ve ölçülü dizenin kılık kıyafetle insan olmak demek olduğunu, ama şiirin aynı zamanda çekici ve güzel bir şey olduğunu, iyi hissettirdiğini, teselli ettiğini, okşadığını, ferahlattığını, hayal ettirdiğini, sözcüklere şarkı söylettiğini, velhasıl katı gerçeklikten kaçmamızı sağladığını, güzelleştirdiğini, içimizi rahatlattığını. Ama ayrıca ve aynı zamanda mağrur olduğunu, dili canının istediği gibi karmaşıktırdığını, belirsizlikten hoşlandığını, gizemini çözmek için onu anlayan birinin bilgisini ya da kendini şiire adanmış birinin erdemini gerektiğini, kısacası sıradan bir insan için çoğu

ŕiirin tam olarak anlaŖılmaz olduğunu da s3yler. Ancak, bu iddiaların her birinin karŖısına onu yalanlayan bin tane ŕiir çıkarılabileceği de doğrudur.

YORUMCUNUN UMUTSUZLUĞU

Sinir bozucu, değil mi? Ve hatta sonuçta oldukça cesaret kırıcı. O halde sorunu sakın bir Ŗekilde ele alalım. İlk zorluk Ŗu ki, ne olursa olsun, bir Ŗeyin tanımını vermek için onun hakkında *net bir fikre* sahip olmak gerekir ve bu da açıkçası ŕiir için mümkün değildir, kadim ve evrensel bir sanat olan ŕiirin belirleyici 3zelliği sürekli devinim ve d3nŖm dr. Gezegeneimizin her yerinde binlerce yıldır oluŖan ŕiirin uçsuz bucaksız alanına sadece bir g3z gezdirmek bu gerçeği g3rmek için yeterlidir: DeĐiŖkenlik onun yegane deĐiŖmezidir. *Ressamın umutsuzluğu* diye adlandırılan bir taŖdelen bitkisi vardır, ŕiir de yorumcunun umutsuzluğudur. Ama bir musibet bin nasihatten iyidir; bu su g3trmez s3z ŕiir konusunda eliŖkili bir biçimde, kesinlikle sarsılmaz bir hakikati s3ylememizi sağlıyor: Ŗiir insanoğlunun s3znn olası tüm biçimlerinin sürekli keŖfedilmesidir ve dolayısıyla onun alt edilemez 3zgrlĞnn kanıtıdır. Hatta ŕiir sınırsız bir 3zgrlĞn olduğu yerdir. Onun gibi bir baŖka 3zgrlk bilir misiniz? Ŗiir yalnızca kendi alanı olan dile hükmeden tüm yasalardan (ritimsel, sesbilgisel, s3zcksel, anlambilimsel, s3zdizimsel yasalar) korkusuzca kurtulmakla kalmaz, aynı zamanda, 3rneğin 3neriyi, imayı,

kesin adlandırmadan kaçınmayı yeğleyerek, gerçeğin tasavvurlarının alışlagelmiş ve uzlaşımsal biçimlerini de aşar. Aynı şekilde, ahlakın önyargılarıyla ve sağduyunun buyruklarıyla onun bir işi olmaz. Peşinen olanaksız, hatta kabul edilemez olan bir dilin icat edilmesinde kendini gösteren bu mutlak özgürlük ayrıcalığı, şiirin hem en temel göstergesi hem de koşuludur. Kuşkusuz Rimbaud'nun, *özgür özgürlük*² talebiyle söylemek istediği buydu, cüretkâr sözcük fazlalığı bu dileğin uzlaşmazlığını anlatır. Mark Twain'e atfedilen –“olanaksız olduğunu bilmiyorlardı, dolayısıyla yaptılar”– hoş formülü, şairler için –“olanaksız olduğunu biliyorlardı, dolayısıyla yaptılar!”– ters çevirebiliriz aslında. Şairler, kısaca şiirin aşikâr olanın yavan tekrarından başka bir şey olması için, dildeki olanaksızı denerler.

ŞİİR YA DA DİLİN OLANAKSIZ YANI

Sonuç olarak, burada, insanlık tarihinde tezahür ettiği biçimiyle yazınsal tür olarak şiirin en somut ve en nesnel araçlarından biri, yani ürün olarak şiir çıkıyor karşımıza. Şairler gündelik yaşamda yaygın olarak kullanılan ortak dilin egemenliğine karşı, onun önkabullü kurallarını devirerek, hatta en zaruri temellerini, örneğin *bir sözcük bir anlam* eşittir ilkesini yıkararak, bu ilkeyi bir sözcük bin anlama eşittir biçiminde ters çevirerek bir tür darbe yaparlar. Yine Rimbaud'nun formüle ettiği bir ilke şöyle der: “Düz anlamı ve tüm anlamlarıyla, ne demek istiyorsa onu demek ister.”³

Ama, bir düşünün, dize ya da uyak olgusu bile normal dile göre bir aykırılıktır. Yazılı ya da sözlü olsun, sekizli ve on ikili hece kalıpları saçmalaktır. Açık konuşalım, aslında pek çoğumuz gündelik yaşamın basit ve dolaysız dilinin mantığına kolayca teslim olduğumuzdan, bu uyumsuzluklara ve saçmalıklara, ancak bir delinin sevimli takıntısını kabullendiğimiz kadar müsamaha gösteririz (hepimiz şairi balkonun altındaki Cyrano gibi görürüz biraz). Bunu ciddi bir iş kabul etmek, yani şiir edimini kaçınılmaz ve kurtarıcı olarak telakki etmek için, onun, az önce söylediğim şu temel sebebini anlamak gerekir: Bir oyun değil, yaşamsal, olmazsa olmaz bir meseledir söz konusu olan. Övgümün konusu bu meseleyi sergilemektir.

O halde dildeki olanaksızı icat etmek dili bir araca indirgeyen dilin kendi yasalarına karşı başkaldırmaktır, gerçekliği yüzeysel ve tek anlamlı olarak okuyan yasalara. Şiir her yerde ve her zaman bu özgürlük girişiminin adıdır, herkesin dilinde gerçekleştiğine göre hepimizi ilgilendiren en kararlı ve en radikal girişimdir. Şiir simgesel olduğu kadar sert de olan sinsi baskının görünmez hapishanesinin kapılarını açar; gerçeklik algımız, yani yaşamlarımızın ve dünya anlayışımızın ifadesi, günlük dil tarafından bu hapishaneye kapatılmıştır. Kolayca anlaşılacaktır ki bu şiir ediminin –özgürlüğün– dilde sayısız yolu vardır ve dolayısıyla şiirin biçimleri de sayısızdır.

Şiir, beklenebileceği gibi sadece binlerce yıl değil (elimizde örnekleri bulunan Sümer, Hint ya da Mısır'a ait ilk

yazılı metinlerin şiir olduğunu unutmayalım), ama hangi dönem dikkate alınırsa alınsın, sürekli dönüşüm halinde olmuştur. Benzemezlik onun en temel özelliğidir, çünkü yazgısı sözdeki bir *başka yer* arayışıdır. Dolayısıyla, konuya geri dönersem, onu kendine özgü bir tarzda tanımlayacak bir ilkörneksel biçim belirlemek zordur. O halde onun dehasını oluşturan şey aramızdaki sayıca en büyük kesimde, sadece rahatsızlığa, hatta dışlanmaya yol açabilir, çünkü o kişilere açık sınıflandırmalar ve değişmeyen tanımlar güvence verir. Şiir hiçbir zaman zannedilen şey değildir, beklenmedik durumlar sürekli, şiir okumanın anahtarları asla sonsuzluğa kadar elimizde değildir. Louise Labé, Villon değildir; Ronsard, Marot değildir; La Fontaine, Malherbe değildir, aynı şekilde Aragon da Prévert değildir. Ben şiirim der, haiku; ben ondan daha aşağı kalmam, der ağıt. Şu birbirinin mutlak zıddı ve çağdaşı olan şairlerden hangisi, Anna de Noailles mı, Tristan Tzara mı, Saint-John Perse mi yoksa Queneau mu daha şairdir? Laurent Terzieff'in tiyatro hakkında söylediği şeyi şiir hakkında tekrar söylemeliyiz: Şiir şu ya da bu değil, hem şu ve hem de budur.⁴ Hem çığlık hem şarkıdır, hem vurmali çalgı hem kemandır, yüksek ses ya da fısıltıdır, aşırı şatafat ya da onun zıddıdır, az sözcükten ve sessizliklerle bölünmüş sözlerden oluşur. Bazen avuntu ya da tatlı melankoli olsa da, sıklıkla sorgulama, endişe, kuşku kemirmesi, hatta korkudur (Dante'nin *Cehennem*'ini, Agrippa d'Aubigné'nin *Les Tragiques*'ini ya da Baudelaire'in "Leş"ini anımsayın.)⁵ Ne-

şeli olduğu zaman neşesi cüretkârdır, tıpkı Apollinaire'in "Umut saldırgandır"⁶ demesi gibi.

O halde şiire övgü düzmek sürprizin ve beklenmeyen, duyulmamışın, hatta anlamsızlığın mübalağalı övgüsünü yapmaktır, hele de eğer söz konusu anlam alışlagelmiş *sağduyu* ise; çünkü sağduyu şeylerin onaylanmış düzeni hakkında iyilik taslayarak güvence verir.

Böylece, belki de, şiire haksız yere yakıştırılan ve aslında karmaşığı basitleştirerek rahatlatan yaygın görüşü ve kalıplaşmış yargıları yok ederek sizi soktuğum yolda bir ilk aşamayı geçtik. Anlaşıldı, değil mi? Şiirin övgüsünü, ne varoluşun tatsızlıklarının intikamını almamızı sağlayacak hoş ya da sevimli şeyler anlattığı için ne de onun kulaklarımızı ve kalplerimizi okşayacak, uyumlu güzel biçimi için yapacağız.

PEKİ YA GÜZEL?

Ama şiir yine de gerçekten Güzel olandır, diyeceksiniz tabii ki! Himm... Burada dikkat. Güzeli reddetmiyorum, hatta izninizle söylersem, *Politique de la beauté*⁷ başlıklı bir kitap bile yazdım, ama zaten görüyorsunuz ki büyük harfle yazmıyorum. Güzelliğin binlerce yüzü olduğunu ve bunlardan bazılarının da yaygın görüşün güzellik hakkında sahip olduğu düşünceye, bu düşünce tembelliğine en aykırı olanlar olduğunu bilmek için âlim olmaya gerek yok. Oysa, sorun sadece güzelliğin çokbiçimli olması de-